

יוסף מילוא

מועדון בלי תיאטרון

מעל הבמה בקע קולה העדין של נערה בצל המחת — קול אנושי, מזועזע ונורא בפשטות. יומנה של אנה פראנק, הצגת הבימה שהבליטה את שמעון פינקל בתפקיד האב ואת ישראל בקר כבמאי, היתה קרן-האור היחידה-הכמעט בשנה בה הצטיין התיאטרון הישראלי בשילוש של קומדיית בינוניות ואף מטופשות, ובעצירות מוחלטת של ערכים.

בראש המקהלה עמד התיאטרון הקאמרי בשורה ארוכה של קומדיות חסרות-ערך, ביניהן נערת החלומות, רומאנוף ויוליאטה, אני והסרג'נט, לעולם אין לדעת, הבימה הצטרפה בסנונית על חוף מיומבה. אהל הרם את תרומתו לערימת הקיטש בחמש חמש, קומדיה מתחת-לבינונית של אהרון מגר, שהפכה להצלחת-קופה גדולה בעזרת פזמוני הטובים של יוחנן זראי ובימויו של גדעון שמר.

על הבמות (ברדיו ובכל מקום אחר) שלטו פזמוני הבלתי-ספורים של דן אלמגור, מכונת-חיבור בעלת הספק אנדתי, בשולמית של דורה'מי בלט קולה וחינה האישי (אם כי לא כושרה-מישחק) של שושנה דמארי, בפיקודו של מנחם גולן, הבמאי הפעלתי ביותר.

הגילוי המקורי הטוב ביותר של השנה היתה שולמית פילין, גיבורת פרנסוזה ראשונה, שהפכה בין לילה לכוכב על קרשיו של תיאטרון זירה שיצא השנה למרחב.

אולם שום אדם לא הפך לאיש-התיאטרון של תשי"ז הודות לפעולתו על הרקשים. תואר זה מגיע בלי ספק ליוסף מילוא הודות ליצירה האופיינית ביותר של השנה: מועדון התיאטרון, מוסד שסימל את פשיטת-הרגל המוסרית של התיאטרון, ואת הפיכתו לעסק מסחרי חסר יעוד ומגמה. בעזרת מפא"י הפך המועדון מקום-ריכוז של מיטב הסנובים של הארץ, תרם תרומה גדולה לירידתו האמנותית של הקאמרי במשך השנה.

מועדון התיאטרון: הזמרת ריקה זראי משעשעת אורחים

מילוא, האיש שהנהיג לפני תריסר שנים את מיבצע הקמתו של תיאטרון חדש אשר הוציא מתוכו כוחות גדולים כמו חנה מרון, יוסף ירין, שכח בהדרגה (אם בכלל ידע זאת קודם לכן) לשם מה חולל את מהפכתו. מגילת-העצמאות של הכוחות הצעירים לא הכילה שום הצהרת-אמונה — לא רעיונית ולא אמנותית. מחוסר-יעוד הפך הקאמרי יותר ויותר לעסק מסחרי טהור, שהשתדל להתפצל למקסימום של יחידות-ייצור תוך ויתור מוחלט על השאיפה להגיע למקסימום של רמה. הקמת המועדון היתה רק סיום הגיוני של תהליך.

נחום גולדמן

מוח מול כוח

עיניה של היהדות העולמית היו נשואות השנה מדי פעם ליהדות הסובייטית עצמה, שמצאה זו הפעם הראשונה, אחרי שנים רבות, נציג בעל שיעור-קומה בדמותו של הרב שליפר, אשר בא במגע עם רבני ישראל, פתח ישיבה לרבנים, אך נפטר ברגע שמאמציו נשאו פרי.

דמותו של הרב שיקפה, איך שהוא, את דאגותיה והיסוסיה של קהילה בת שלושה וחצי מיליון נפש, הנפלטת בהדרגה מתוך עמדות-השלטון ומשרות-המפתח ההנדסיות, עת נתפס מקומם עלידי האינטליגנציה הסובייטית החדשה. תהליך זה, שניקטה כרושצ'וב עצמו תיאר אותו כפומבי, כאשר הצדיק אותו כאמצעי הרחבי למניעת התפשטות האנטישמיות, הוא שיצר את הרקע להתלהבות הציונית שפרצה במפתיע עם הוא המשלחת הישראלית לפסטיבל מוסקבה.

התפרצות ספונטאנית זו, ששליחים חסרי-אחריות ושואפי פרסומת-אישית-בכל-מחיר ניצלו אותה עלידי שורה של הודעות פרובוקטיביות בחזרום לישראל, גרמה צרות רבות ליהודים בסוף תשי"ז לא ידע עדיין איש באיזו אמצעים נקטה הממשלה הסובייטית אחרי זאת המשלחת. מאסרו של אליהו חזן, הנספה הישראלית, בבית יהודי באודיסה, בישר רעות. אך במרכז החיים היהודיים בעולם עמדה מדינת-ישראל, מיבצע-סיני ליכוד מסביבה את היהדות המערבית, שקמה על רגליה כאיש אחד כדי לעזור למדינה. היא היתה אסירת תורה לצה"ל, שנצחונה המהיר נתן גאחה חדשה לכל רוכל יהודי בווייטנאם ובברונקס. מטרה-הכסף שירד על המדינה מכיסיה היהדות העולמית הסתיר במידה מסוימת את העובדה כי היחסים בין ישראל והיהדות המערבית נכנסו למשבר רעיוני.

"אינני ציוני" קרא דויד בן-גוריון, וזיהה את עצמו עם הדור הצברי שהחל מואס בכל דבר יהודי, מלבד הכסף. "הודות לציונות קיימת המדינה!" ענו הציונים המקצועיים, שדרשו לעצמם חלק גדול יותר בניהול המדינה.

במרכז הויכוח עמד האיש, שהיה בלי ספק המוח המדיני הטוב ביותר בעולם היהודי: ד"ר נחום גולדמן, נשיא ההסתדרות הציונית. הוא התיאש מניסיונותיו הקודמים להקים לעצמו בסיס מפלגתי מוצק בישראל. הוא נמנע גם מלהיכנס לקרב ולוי עם דויד בן-גוריון, קרב שהיה נידון מראש לכשלון. אולם תחת זאת בנה לעצמו עמדת מפתח מיוחדת-במינה, העשויה להפוך בכוא היום לעמדת-כוח רצינית ביותר. כשליט על הכסף היהודי הנורם לישראל, המקיים את כל מפלגות המדינה, יוכל גולדמן באחד הימים להיות לגורם מרכזי במערכה על דמות המדינה.

אך השנה בלט גולדמן בשטח אחר: לא הודות לכוחו, אלא הודות למוחו. האיש שהביא לישראל את הסכסם-השילומים הודיע בפה מלא שהוא מוכן להביא לה את השלום עם ממשלת-ערב — אם רק ינתן לו הדבר. בשורה של הכרזות ושיחות ורק לתוך החלל הישראלי — שהוא ריק מכל מחשבה מדינית מקורית — שורה שלמה של רעיונות, שהוכיחו כי הנשיא הציוני מרחיק ראות בהרבה מחברי הממשלה. הוא דרש את השתלבות ישראל במרחב, תפיסת עמדה ניטראלית במאבק העולמי, התקרבות לגוש עמי אפריקאסיה, עמדה פחות עוינת לברית-המועצות, נסיון להתקרב למצריים ולהביב בהעמידו קו מחשבתי חדש מול השיגרה הקיימת בישראל, ובנסיגו ליצור מדיניות יהודית עצמאית שאינה תלויה בראש ממשלת-ישראל, היה גולדמן איש-היהדות של תשי"ז.

למחרת היום בא הפליט היהודי ממצריים. מיבצע-סיני, שגרר אחריו תה-פרצות של נחשול שנאת-זרים בארץ-היאור, הנחית מכה נוראה על אחת הקהילות הע-תיקות ביותר בעולם, שנתנה עוד לפני עשר שנים 75 אלף איש, בעלת 23 בתי-כנסת בקאהירי בלבד. חלק גדול גורש או ברח כמעט בחוסר כל בימים הראשונים אחרי המיבצע. למולם של הנתורים, נרגע המצב כעבור כמה שבועות.

אפתעת השנה הביא עמו העולה ה"יהודי מאירופה, שבא לישראל תחילה במעטה של סודיות, אחר-כך בגלוי. ניקיטה כרושצ'וב עצמו הכריז על בואו, כשהודיע כי ממשלת ברית-המועצות נתנה ליהודים רים לחזור מרוסיה לסולין, בידעה שהם ימשיכו בדרכם לישראל. העולה האירופאי, בעל רמה כבוהה בהרבה מזו של רוב העולים מאז קום המדינה, העמיד את המדינה בפני בעיות חזרות של שיכון וקליטה. אך הוא נשא עמו גם הבטחה גדולה — האפשרות של עלייה המונית מן הגוש הסובייטי, שתחולל מהפכה במספר האוכלוסיה של ישראל.

התרגשות במוסקבה: המוני יהודים נדחקים בפארק כדי לחזות בהופעת המשלחת החלוצית שהזכירה להם יהדותם.